

Lírai lábjegyzet a „rendszerváltás regényéhez”

izony, nem adtam interjút Stefka Istvánnak, amikor 2005 elején a *Magyar Nemzet*ben elindította *Rendszerváltók* című sorozatát. Szegény feje neheztel rám azóta is. Igaz, pár szóban jeleztem: miért zavar a műfaj, és miért zavar az aktuális nemzeti környüállás. Talán megértette, mert az ajtót nyitva hagyta, mondván, ha mégis meggondolnám magam... Tudom, nem fogom meggondolni...

Én úgy gondoltam, hogy jeles irodalmárok által korábban botrányverseknek titulált, később „rendszerváltó” versekké emelkedő súlyosabb lírai vétkeim önmagukban, minden fölösleges ragozás nélkül is megállnak az olvasó és a történelem ítélőszéke előtt. Nem kell párás szemmel visszarévednem a puha diktatúrának becézett szép időkre.

Most már nyugodtan mondhatom: – elolvastán (merő mazochizmusból) vagy negyven eddig megjelent interjút – jól döntöttem. Ugyanis nagyon bosszant a heveny öntömjénezés, a szándékos csúsztatás, a szelektív emlékezet vagy a totális amnézia és a sértettségéből fakadó kisszerű vádaskodás... Meg az utólagos bölcsesség és jámbor képzelgés arról, aminek 15 éve sem volt semmi valóságalapja...

Ha valahai barátaim esnek ezekbe a nem éppen bocsánatos bűnökbe, az még inkább fáj. A lelkük rajta!

De itt vagyok most egy sokkal fontosabb válaszadás előtt. Halogattam sokáig, mintha nem nekem szólna, mintha csak „túlfeszült lényeglátó” barátaimat célozta volna meg Csoóri Sándor, aki e fölkavaró levelet fogalmazta. Bevallom, ha előtte megkérdez, talán lebeszélem erről a fájdalmasan szép esszé-kiáltásról, mert napon-ta tapasztalom, mennyi negatív indulat, düh fortyog bennünk és közöttünk, amikor az elmúlt 15 évre visszanézünk. Másfelől meg: teljesen helyénvaló a kérdése, hiszen az árnyaltabb megvilágítású igazságmorzsákhoz, az okosabb, tárgyilagosabb elemzésekhez nincs ideális időtávlat.

Lakonikusan és némi humorral leírhattam volna persze azt, amit oly sokan gondolnak, szinte népköltészeti egyszerűséggel tömörítve a lényegét, afféle városi falfirkaként: *Kimentek a ruszkiik, bejöttek a multik! Éljen a többpárti diktatúra!*

Még nyakig benne vagyunk abban, amiről azt gondolhattuk, egy-két év alatt lezajlik. A csalódottság természetes nagy indulatokat forral, és igazságtalan ítéletekre csábít. Ha lenne időnk, kivárhatnánk a méltányosabb szavak és távlatosabb igazságok megszületését. De nincs már időnk, sem nekünk, sem az országnak.

Csak a versekbe tudok kapaszkodni, azok hullámvásását tudom most prózaibb szavaim helyett beszéltetni. Ezekben az években születtek. Beszéljenek ők: mit gondoltam, mit gondolok erről a rendszerváltás utáni Magyarországról, magunkról:

(1)

...

Nagyon kellemetlen
bizonyos dolgokról beszélni
viszont legalább ilyen kellemetlen
bizonyos dolgokról hallgatni

...

ha az első felét nézzük a dolognak
akkor: *Mondj igazat és betörök a fejed!*
(és kitörök még a nyakad is...)
ha pedig a másodikat vesszük:
Ne szólj szám, nem fáj fejem!
(és legjobb tálcán előre fölkinálni...)

...

Amikor egy ország bűzlik
az erkölcsi hullák szagától
akkor és ott
óvatosan kell levegőt venni
mert a lélegzetvétel automatikus
pillanataiban természetessé válhat
ez a levegő...
amikor e szép zámú egyedek
valamelyikével beszélsz
(mert beszélni kényszerülsz)
légy óvatos!

(2)

Kívül a farsangi körökön

„...és él kebelemben annyi függetlenségi vágy,
mely midőn kell, ha nem is felül,
de legalább kívül tud ragadni a pártok gőzkörén”
olvasom téli, zimankós napokon
a *Korkívánatokból* Kemény Zsigmond uram
szigorú dörmögéseit... s kicsit fölmelegszem,
hogy lám, mennyivel bölcsebb,
mint a mai ilyen meg amolyan
„gyújtó sajtószövetnek”...
Meg is rettenek: hol élek én most,

farsangoló, homály-erdőben?,
és milyen szürke, alacsony ég alatt?,
ahol a napvilágot is tán lekapcsolták
a vén Európa-flitteres első bálozók...?
Ezért, ha nem is tanácsos,
de szólnom illenék:
hát lámpásotoknál olvassatok
Kemény bárótól sokat,
kik még megmaradtatok
e jellemet lötyögtető korban
hű és szigorú barátainnak,
akikkel együtt láttunk annyi fájó,
kaméleon-dús pillanatot,
majd büszkén vállalt árulást...
és a besúgó hajlamú gének
országos megdicsőülését,
mikor a pokol földi köreiben
naponta végigszáguldoztak
a ki tudja honnan küldött
apokalipszis-álcás vad lovasok,
s fújták, fújták a fölöttébb édes,
demagógra hangszerelt marsokat,
s mikor harsány trombitájuk nyála
a fölös hangerőtől az amúgyis
elvakult és kába tömeg szemébe
fröccsent... ekkor már folyt a bál ott...
de fülünkben még egy Kemény-mondat:
„A haza a veszély párkányán állott.”

(3)

Előkészület az imához

Mondj egy imát értük
mert nagyon is tudták
hogyan mit cselekszenek
kit figyelnek
aztán kit jelentenek
és mennyiért
bár nagyon nehéz
az öklendezést visszatartanod
hiszen a hihetetlen tartományban
fantáziátlan fedőnevekkkel

másutt meg befeketített
letakart óvott-védett nevekkal
ők vannak ott
akikről azért nem hitted volna el
s akikről persze mégis tudtad
hogy többnyire gyönge rongyok
(ez most így túlzás
ergo: nem nem így igaz
talán csak sejtetted inkább)
amikor már lehetett
minden kockázat nélkül
akkor a szabadság bajnokaiként
oly harsányan kiabáltak
már ezért is gyanút foghattál volna
s mi mindenre formáltak jogot
még arra is talán
hogy majd te kérj tőlük bocsánatot
most mondj értük egy imát
rájuk fér
megérdemlik nagyon!

(4)

Pótvizsga-tétel

Czesław Miłosz írja a *Rabul ejtett értelemben*
hogy a kommunisták naponta bebizonyították
– tegyük hozzá: elég brutálisan! – a kétkedőknek
azt a marxi tételt miszerint
a lét határozza meg a tudatot
s védekezéséppen a társadalom egy jelentős része
ezt a nemes gondolatot így fogalmazta át:
a *lé* határozza meg a tudatot...
itt szó szerint alkoholra gondolt
aztán később a *lé* szlengben használatos
értelmére gondoltak tehát a pénzre
amely korunkban valóban a lét megdönthetetlen alapja
s ebből levezethető a tudat minden rezdülése:
azaz a tudat váltása megőrizheti a lét állandóságát
ez már a kommunizmus agóniája utáni fejlemény:
tehát a tudat igazodik a megismert jó-léthez:
látszólag könnyedén vált
(nézetet sőt hitet is!)

s hogy mindezt elviselje
megint csak *lé* szükségeltetik
mert a *lé* segít a tudat forgásának
de azért a *lé* jobban forog mint a tudat!

(5)
Magyar abszurd

Rendezői példány

I.
Nálunk
– két vállrándítás között –
„történelmileg úgy alakult”
hogy a hóhérok
a vérbírák
a sortűz-vezénylők
a szadista államvédelmiskék
a legfőbb ügynökök
és a megzsarolt kis besúgók
sem tudnak (képtelenek)
megbocsátani áldozataiknak
(függöny)

II.
Ezért aztán
csak
el-te-met-ni
az áldozatokat
már nagyon kevés
de
né-ven ne-vez-ni
a gyilkosokat
(etcetera)
még mindig túl sok
azoknak
akik...
(függöny)

III.
Csendes???
Újra csendes???!
(újra függöny?!)

(6)
Jelek

Arra ébredt hogy megvakult
bár voltak erre már jelek
ködön át érkezett a múlt
és nem jött felmentő sereg

s reggelre minden elfagyott
kertünk mint virágravatal
feketén fekete halott –
április velünk mit akart

kérdeztük ám – de hallgatott
hiszen csak néhány fok mínusz...
megmenteni a holnapot
jöhet majd Dugovics Titusz

.....
bár voltak erre már jelek
ködön át érkezett a múlt
és nem jött felmentő sereg
arra ébredt hogy megvakult

(2002)

(7)
Kibulló apokrif lapok
Antall József naplójából

Május, 1990!
Azt hittem,
talpra áll a nemzet!

Azt hittem,
talpra állhat attól,
hogy aki eddig parancsolt,
eztán nem parancsol.

Azt hittem,
annyi sértett lélek
megérti majd
miről is beszélek...

Tudtam persze,
hogyne tudtam volna,
milyen szakadékon ment át...
s épp ezért mit érez,
de nem tolokodtam
mázás szép szavakkal
meghajszolt szívéhez...
Csak annyit mondtam:
iszonyú nebéz lesz!

És reméltem,
mégpedig erősen:
nem a könnyen
szerzett tapsok
döntik el majd
kinek az igaza
lesz itt az erősebb!

Igen mélyen hittem,
hogymindenki akarja:
lélekben lehessenek
minden magyaroknak
szolgáló magyarja.

És tudtam jó előre
mikor támad majd meg
irigység és álság
s a rettentő varázsszó:
másság...
Nekem nem lehetett
semmi más fegyverem,
mint az az egy,
ha fanyarul legyintek:
szamárság.

Bár mondogattam néha:
bizony mindig könnyű
a bátor ködevőknek,
mivelhogy nem „tisztük
gondolni előre”...
elég csak tudatlanul
csörtetve bolyongni
a múltban,
mert ott minden a helyén...

pontosan úgy van
ahogy szeretnék
hallani, látni...
s máris lehet mindent
túlkiabálni!

Tőled tanultam én,
idézlek hát ismét:
„Együtt a szív és fő...
és bölcs messzetekintés”
ki mindig velem valál,
hű Marcus Aurelius,
te tudtad mi a halál,
s milyen a távoli juss!

Most már én is tudom,
legyen ennyi elég,
hát nem bíbelődöm
ezzel sokat – derék
pannóniai elődöm,
jó Marcus Aureliusom.

De nem szabad feladni!
Talán így is mondtam,
ha egyszer a falak
le- és ránk omoltak,
bár nem harsona dalolt...
mert hittem és reméltem
gyáván ezért nem léptem
meg a váratlan súly alól...

...és akkor éjjel...
szakadatlan jöttek,
gyertyáikat hozták,
köröttem fényeskedtek,
és nappal is csak jöttek,
özönöltek hozzám,
bár szétszéledtek...
és hűtlenkedtek aztán,
most eszem azt sűgja,
s majd leírja a toll:
talán szívükhöz érkeztem
mégis valahol... ❧

(2003)

